

Immigració i productivitat

Muriel Casals

Universitat Autònoma de Barcelona

L'economia catalana ha tingut des dels inicis del seu procés d'industrialització una clara vocació d'obertura als mercats internacionals. Una vocació que s'explica per la necessitat.

El fet de ser un país relativament petit que no disposava de la dotació necessària de recursos bàsics i de les primeres matèries indispensables per al funcionament de les seves fàbriques requeria importar béns de producció; i si ho mirem pel costat de la demanda, la demografia catalana definia un mercat propi insuficient per absorbir tota la producció que sortia de les manufactures catalanes i, per tant, era necessari vendre a l'exterior. La possibilitat d'importar i d'exportar apareix, doncs, com una condició necessària per assegurar que el procés de modernització de la indústria, la incorporació de millores tecnològiques, en definitiva l'increment de la productivitat no tinguin com a conseqüència fer aparèixer el fantasma de la sobreproducció.

Però durant tot el segle XIX i fins les acaballes del segle XX, la incorporació de l'economia catalana a la competència mundial va estar frustrada pel proteccionisme espanyol i, fora de moments excepcionals, el progrés tècnic i la consegüent millora de la productivitat topava amb el temor a l'excés de producció. S'ha dit sovint que el proteccionisme era un desig dels fabricants catalans que volien tenir reservat el mercat espanyol per als seus productes; però en una lectura que tingui en compte les normes del bon funcionament econòmic hem d'interpretar el proteccionisme com un handicap més que com una ajuda. Certament els teixits catalans es podien vendre als compradors espanyols a un preu superior al que marcava el mercat internacional i això podia significar un marge de benefici còmodament adquirit per alguns empresaris. Però encara és més cert que si el mercat espanyol hagués estat obert a la competència mundial tothom hi hauria sortit guanyant: d'una banda els compradors espanyols i catalans haurien pogut triar bons productes a millor preu i, d'altra banda, els empresaris catalans, en estar sotmesos a la competència, haurien actuat amb la diligència de la que eren capaços per

aconseguir rebaixar els seus costos de producció. El fons de l'argument és que si en lloc de ser *la* fàbrica d'Espanya, Catalunya hagués estat *una* fàbrica d'Europa, l'economia catalana hauria guanyat un temps preciós.

Malgrat les limitacions apuntades, l'economia catalana, que era efectivament la fàbrica d'Espanya, funcionava com un pol desenvolupat i ric dins de l'Estat. Això va fer que durant el segle XX hi hagi hagut forts corrents migratoris cap a les ciutats industrials catalanes. Aquest corrent, que ha marcat la nostra demografia i la nostra manera de viure en un sentit clarament positiu, ha tingut conseqüències per al model de desenvolupament català que és interessant de considerar en una lectura feta avui.

L'arribada massiva de treballadors provocava una situació en el mercat de treball en la que la contractació del recurs treball, abundant i barat, no exigia preocupar-se gaire pel seu nivell de productivitat. El treball barat va ser l'element que compensava els elevats costos de producció que es derivaven de les dificultats a la importació dels altres inputs del procés productiu. Així la indústria catalana va acostumar-se a funcionar fent un ús intensiu del treball del que podia disposar pràcticament sense límit, el que volia dir aplicar processos productius menys intensius en capital en comparació al que feien els seus rivals europeus. Estaven perdent temps en la cursa per la competència internacional.

Cal remarcar que aquesta manera de funcionar, el fet que aquells que arribaven a Catalunya amb el desig de treballar tenien totes les probabilitats de trobar feina i que, malgrat la duresa de les circumstàncies, aconseguien una vida millor per a la seva família, ha estat socialment eficaç. El fons de l'argument plantejat rau en l'interrogant: fins a quin punt la pèrdua d'*eficiència* econòmica derivada de la combinació de proteccionisme i abundància de treball ha estat més que compensada per l'*eficàcia* social d'un model que, de fet, ha pogut bastir una comunitat que conviu amb elevades dosis de confort.

Plantejar avui aquestes qüestions és de vital importància. Tornem a trobar-nos davant d'unes circumstàncies que, totes proporcions i sentit històric guardats, responen essencialment al mateix esquema.

L'economia catalana té altra vegada l'oportunitat de disposar del treball abundant que aporten les noves onades d'immigrants. La resposta fàcil per part del nostre sistema econòmic consisteix en seguir el vell camí i accentuar la nostra especialització en sectors que usen intensivament el treball mal pagat.

Aquest és un camí perillós en una perspectiva social perquè no és gens segur que al segle XXI funcioni tan bé com va funcionar al segle XX, el mecanisme de la integració social dels nous vinguts. Seguir el camí ja caminat també és perillós des de la perspectiva econòmica. Si ens refiem del treball barat per construir a baix cost i per vendre serveis turístics a compradors poc exigents estem malversant la capacitat d'innovació que tenen els nostres vells i nous empresaris, no estem aprofitant la capacitat de qualificar-se per i en el treball dels vells i nous treballadors i, per tant, estem compromentent la qualitat del futur esquema de funcionament del nostre país.

Certament, val la pena agrair l'oportunitat que ofereixen els nous treballadors per evitar la mort d'algunes activitats tradicionals a Catalunya i que encara tenen sentit al vell món industrialitzat, com és el cas de certes produccions del sector tèxtil (tant de capçalera com de la confecció), però cal explorar la possibilitat

d'incorporar els nous treballadors al costat dels antics en noves tasques que han demanat una prèvia inversió en béns de capital. Unes tasques que requereixen és clar un esforç de formació professional.

De fet, el repte davant de la immigració és sobretot el de saber incorporar la capacitat de treball en condicions d'igualtat respecte dels que s'han educat aquí. L'èxit del creixement demogràfic aportat pel flux migratori es mesurarà a partir de la capacitat de convertir aquells que venen a treballar en ciutadans educats, amb tots els drets i deures que això suposa.

És clar que un nombre més gran de treballadors funcionant a elevada productivitat suposa un volum de producció que el mercat català, ara ampliat amb la demanda dels nous consumidors, no podrà absorbir. Caldrà exportar. Però avui això és possible, les xifres del comportament de moltes empreses permeten ser optimistes.

Catalunya està de ple dins del mercat mundial, podrà satisfer la seva vella vocació; a condició de que siguem capaços de trobar les actituds que fan guanyar posicions en la cursa mundial per la competència.

Caldrà estar ben alerta; seria una llàstima que la immigració es convertís en un element que limita la millora de la productivitat de l'economia catalana perquè preferim els guanys a molt curt termini. Ens hi juguem el model de desenvolupament econòmic, en definitiva el model de societat.